

บทที่ 5

ความคิดทางการเมืองสมัยกรีกตอนปลายและโรมัน

1. ความนำ

1.1 สิบหกปีก่อนสิ้นยุคของอริสโตเติล สภาพอันรุ่งเรืองของนครรัฐกรีกก็ถึงกาลอวสาน โดยแสนยานุภาพของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แห่งมาร์เซโดเนีย จักรวรรดิทหาร (Military Empire) เป็นแบบของการปกครองที่เข้ามาแทนที่การปกครองแบบนครรัฐ แม้ว่านครรัฐของกรีกจะสามารถรวมตัวกันได้บ้างในรูปของสมาพันธ์รัฐ (Confederation) เช่น กลุ่มอีโทเลียน (Aetolian) และเอเชียน (Achaen) ในบางสมัยที่ทายาทสืบราชบัลลังก์ของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์บางคนอ่อนแอลง แต่ในที่สุดบรรดาสมาพันธ์รัฐทั้งหลายก็สลายตัวโดยสิ้นเชิง ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมัน ลักษณะรูปการปกครองของกรีกที่หลงเหลืออยู่บ้างในเวลานั้นจึงเป็นเพียงแต่ลักษณะการปกครองท้องถิ่นของอาณาจักรเท่านั้น

1.2 เมื่อยุคทองของกรีกเสื่อมคลายลง ความคิดเห็นทางการเมืองในลักษณะของกรีกคือมีส่วนสัมพันธ์กับโครงสร้างการปกครองของนครรัฐที่เสื่อมลงเช่นเดียวกัน ปรัชญาและทฤษฎีทางการเมืองในศตวรรษที่ 3 และ 2 ก่อนคริสตกาลเปลี่ยนแนวไป เนื่องมาจากการสูญเสียเสรีภาพบางอย่างที่สำคัญคือเสรีภาพในการมีส่วนร่วมโดยตรงในการปกครอง

ปรัชญาในขณะนั้นหันไปเกี่ยวข้องกับวิธีการที่จะทำให้บุคคลสามารถประกันความสุขของเขามากกว่าการเกี่ยวข้องกับเรื่องของสวัสดิการสาธารณะ (public welfare) การเพ่งเล็งเลื่อนจากรัฐไปสู่พลเมืองและถึงกับมีความเชื่อที่ว่า บุคคลกับสังคมสงเคราะห์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกันเลย และรัฐไม่ใช่สิ่งจำเป็นในการที่จะมีชีวิตที่ดี ลักษณะของอาณาจักรทั่วพิภพ (Cosmopolitan) ส่งผลกระทบบอย่างเห็นได้ชัดกับแวดวงแห่งความคิดในสมัยนั้น ลัทธิสากลนิยม (Universalism) และปัจเจกชนนิยม หรือเอกบุคลิกนิยม (Individualism) เข้ามาแทนที่ ความรักชาติในรูปของนครรัฐ ความแตกต่างระหว่างชาวกรีกกับคนป่าเถื่อน และระหว่างเมืองต่อเมืองถูกทำให้หายไป คนหันมาดูตัวเขาเองเป็นพลเมืองของโลก หรือไม่ก็เป็นบุคคลที่แยกตัวเองออกมาอย่างโดดเดี่ยวเพื่อที่จะแสวงประโยชน์ส่วนตัวของเขาเท่านั้น¹

¹ Wanlass, *Gettell's History of Political Thought*, 69.

1.3 อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมและข้อเขียนการเมืองต่าง ๆ ในสมัยนี้หาได้มีอิทธิพลอย่างมากมายเหมือนสมัยกรีกไม่ สำหรับนักศึกษาที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ได้แก่สำนักสโตยอิกส์ อีพิคิวเลียน และซีนิกส์ ในบทนี้นอกจากจะกล่าวถึงแนวความคิดของสำนักดังกล่าว เว้นแต่สำนักสโตยอิกส์ซึ่งจะไปเสนอในบทต่อไปแล้ว จะหยิบยกเรื่องของกฎหมายโรมันและทฤษฎีการเมืองของโพลีเบียส มาศึกษาด้วย

2. ลัทธิอีพิคิวเลียน (Epicureanism)

2.1 ลัทธิอีพิคิวเลียนมีต้นกำเนิดมาจากแนวความคิดของอีพิคิวรุส (Epicurus : 342 - 270 ก่อนคริสตกาล) เมธีชาวเอเธนส์ซึ่งเคยศึกษาที่สำนักอเคเดมีของเพลโตเป็นเวลา 1 ปี อีพิคิวรุสผู้ยึดถือคติชีวิตว่า “จงมีชีวิตอยู่อย่างไม่ก้าวร้าวใคร”² ได้ก่อตั้งสำนักศึกษาอีพิคิวเลียนขึ้นในบริเวณบ้านของเขา อีพิคิวรุสเป็นผู้ที่มีความเมตตาต่อคนทุกประเภท สำนักของเขาต้อนรับทาสเช่นเดียวกับเสรีชน เปิดโอกาสให้สตรีเข้ารับการศึกษาเช่นเดียวกับบุรุษ แม้ในสมัยนั้นสังคมทั่วไปจะยังไม่ยอมรับเสรีภาพของสตรีเท่าเทียมกับบุรุษก็ตาม

2.2 หลักการสำคัญของลัทธินี้คือความเชื่อที่ว่า “จักรวาลเป็นสิ่งยุ่งเหยิง และไม่มีกำหนด กฎเกณฑ์ประกอบขึ้นด้วยปรมาณู (atom) และความว่างเปล่า (void)”³ บรรดาพระเจ้าทั้งหลาย แม้จะมีจริงแต่ก็ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์สถิตอยู่ในความว่างเปล่าระหว่างโลกที่แตกต่างกัน มนุษย์ไม่ควรที่จะเกรงกลัวหรือศรัทธาในบรรดาพระเจ้า เพราะเรื่องของมนุษย์ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ “ความศรัทธาในบรรดาพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเกิดขึ้นจากจินตนาการ ความเฉลียวฉลาดเริ่มต้นขึ้นเมื่อค้นพบว่า พระเจ้าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์เลย”⁴

2.3 พวกอีพิคิวเลียนจัดได้ว่าเป็นพวกสำราญนิยม (Pleasurism) เพราะเชื่อว่าจุดหมายปลายทางของชีวิตคนแต่ละคนคือความสุขเฉพาะตัว ชีวิตที่ดีได้แก่ชีวิตที่เพลิดเพลินกับความสุขสำราญต่าง ๆ ความสำราญได้แก่ความรู้สึกแห่งความสงบและความสุขที่เกิดขึ้นหลังจากความต้องการได้รับการสนองแล้วความสุขนั้นโดยแท้จริงเกิดได้เมื่อเราสามารถหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด ความกังวล และความกระวนกระวาย ด้วยแนวคิดเช่นนี้ลัทธิอีพิคิวเลียนจึงสอนว่า คนฉลาดควรหลีกเลี่ยงจากการเมือง เพราะว่าเป็นสิ่งที่น่าความยุ่งยากมาให้ และเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถจะค้นพบจุดหมายปลายทางของชีวิตนั้นคือความสุขสำราญ

2.4 ลัทธิอีพิคิวเลียนมีทรรศนะว่า

ชีวิตที่ประเสริฐคือ ชีวิตที่อยู่อย่างง่าย ๆ สงบ ไม่ใช่ชีวิตที่ทะเยอทะยานใฝ่ฝันและมีเกียรติในสังคม สิ่งเหล่านี้มีแต่จะบั่นทอนความสุขของมนุษย์ เพราะจะเป็นนายบังคับให้

² จ้านงค์ ทองประเสริฐ, *ปรัชญาประยุกต์ชุดตะวันตก*, 315.

³ Sabine, *A History of Political Theory*, 135.

⁴ วิทย์ วิศุทเวทย์, “จริยศาสตร์”, *วรรณไวทยากร: ปรัชญา*, 36.

มนุษย์ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ คนเราไม่ควรตกเป็นทาสของอะไร ฉะนั้น คนควรปลื้กตัวออกจากสังคม ไม่ควรรับผิดชอบอะไรในสังคม เพราะจะเป็นภาระทำให้ขาดความเป็นอิสระ มีแต่ความกังวลใจ⁵

2.5 อย่างไรก็ตามโดยธรรมชาติแล้วคนทุกคนเห็นแก่ตัว สิ่งนี้เองที่นำไปสู่การขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะความสุขของบุคคลหนึ่งอาจจะเป็นความทุกข์ของบุคคลอื่นได้ ดังนั้น ลัทธิอรรถิวิคเลียนจึงเห็นความจำเป็นของการที่จะต้องมีกฎหมายและรัฐบาล เพื่อที่จะพิทักษ์รักษาความสุขของคนในสังคมโดยทั่วหน้ากัน สถาบันการปกครองตามทฤษฎีของสำนักนี้จึงเป็นสิ่งชั่วร้ายที่จำเป็นคือ แม้จะเป็นสถาบันที่เป็นอุปสรรคต่อความสุขของมนุษย์แต่ต้องได้รับการจัดตั้งขึ้น เพื่อผลดีไว้ซึ่งเสถียรภาพของสังคม เพื่อขจัดกันอย่างรุนแรงและความยุติธรรม ดังนั้นกฎหมายจึงเปรียบเสมือนเครื่องประกันเสถียรภาพระหว่างบุคคล “มนุษย์เคารพกฎหมาย เพราะว่าเขากลัวผลร้ายอันจะเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย”⁶

2.6 ลัทธิอรรถิวิคเลียนเชื่อว่า คนทุกคนถือความยุติธรรม (Justice) ชนิดเดียวกัน เพราะว่าโดยธรรมชาติแล้วคนเราไม่ว่าจะอยู่ที่ใดย่อมเหมือนกันทั้งนั้น รัฐและกฎหมายถูกสร้างขึ้นเพราะคนให้ความเคารพในสิทธิของบุคคลอื่น และต้องการให้คนอื่นเคารพในสิทธิของตน กฎหมายและรัฐเปรียบเสมือนสัญญาที่ให้ประโยชน์ในความสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ สัญญาเนี้เองที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้น อย่างไรก็ตามความยุติธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสม (expedience) ด้วย เพราะเหตุที่ว่าการกระทำบางอย่างอาจจะถูกต้องและเหมาะสมในเวลาบางเวลาหรือสถานที่บางแห่งเท่านั้น ความยุติธรรมจึงแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม สถานที่ และเวลา บทบัญญัติใดก็ตามที่ปรากฏในกฎหมาย หากว่าได้รับการพิสูจน์แล้วว่า เป็นบทบัญญัติที่สนองความต้องการของการอยู่ร่วมกันได้เหมาะสม บทบัญญัตินั้นจัดว่ามีความยุติธรรมเมื่อเวลาผ่านไปหรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง บทบัญญัตินี้จะไม่ทำความพอใจให้กับความต้องการของสังคมนั้นอีกต่อไป เมื่อใดเหตุการณ์เช่นนี้บังเกิดขึ้นให้ถือว่าบทบัญญัตินั้นขาดความยุติธรรมไปแล้วแม้ว่าจะได้รับการยอมรับว่ายุติธรรมในสมัยหนึ่งก็ตาม

2.7 ในเรื่องเกี่ยวกับรูปการปกครองนั้น ลัทธิอรรถิวิคเลียนยอมรับในรูปการปกครองใดก็ได้ที่สามารถรักษาสันติภาพและส่งเสริมให้คนพบกับความสำราญ อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มว่าพวกอรรถิวิคเลียนเลื่อมใสในระบบการปกครองแบบอำนาจนิยม (Authoritarianism) เพราะเชื่อว่าอำนาจเท่านั้นที่สามารถบังคับจิตใจของชนได้ ศาสตราจารย์เฮย์ไบน์เน้นว่า “ในขณะที่เอาใจใส่ในเรื่องรูปแบบของรัฐบาลน้อยมาก พวกอรรถิวิคเลียนรู้สึกว่าจะพอใจในระบบการปกครองแบบ

⁵ วิทย์ วิศทเวทย์, “จริยศาสตร์,” ใน สมาคมสังคมศาสตร์ฯ, (จัดพิมพ์) *รวมไทยเกษตร. ปรัชญา* 36.

⁶ Harmon, *Political Thought*, 76.

ราชาธิปไตย (Monarchy) ในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครองที่เข้มแข็งและมีเสถียรภาพมากที่สุด”⁷
อย่างไรก็ตามลัทธิอิพิคิวเรียนเป็นปรัชญาแบบปฏิเสธนิยม (Negativism) ลัทธินี้ยอม
ถอยหลังเมื่อเผชิญกับปัญหาแทนที่จะก้าวไปข้างหน้า ลัทธินี้แนะนำให้คนหลีกเลี่ยงความยุ่งยาก
แทนที่จะเผชิญและแก้ปัญหาแทนนั้น สมมุติฐานที่ว่าคนเห็นแก่ตัวอย่างสิ้นเชิงนำไปสู่ความนิยมในหลักการ
อำนาจนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะอำนาจเท่านั้นที่สามารถยับยั้งจิตใจที่ถูกครอบงำด้วยความชั่วร้าย
ของมนุษย์⁸

3. ลัทธิชินนิคส์ (Cynics)

3.1 ปรัชญาชินนิคส์เกิดขึ้นเพราะการถูกกดขี่และจำกัดสิทธิหลายอย่างของพวกทาส
และคนต่างด้าวในนครรัฐเอเธนส์ อาจกล่าวได้ว่าพวกชินนิคส์เป็นกลุ่มแรกของปรัชญาชนชั้นกรรมาชีพ
ผู้ก่อตั้งสำนักนี้คือ แอนทิสทีเนส (Antisthenes : 444 - 365 ก่อนคริสตกาล) คนสำคัญคนอื่น ๆ
ของสำนักชินนิคส์คือไดโอจีนีส (Diogenes : 412 - 323 ก่อนคริสตกาล) และเครทิส (Crates)

3.2 หลักสำคัญของแนวความคิดกลุ่มชินนิคส์มุ่งไปทางต่อต้านนครรัฐตลอดจนสถาบัน
ต่าง ๆ ทั้งทางปกครองและสังคมซึ่งมีอยู่ในเวลานั้น โดยกล่าวว่าสิ่งเหล่านั้นทำให้คนไม่สามารถ
บรรลุถึงศีลธรรม, ความฉลาด, ความสมบูรณ์ในตัวเอง และความเป็นอิสระ นอกจากนี้ยังเป็น
สิ่งที่ทำให้คนมีสถานะแตกต่างกันเป็นคนจน, คนรวย, ทาส ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว คนเรา
ไม่ว่าเจ้าฟ้าจากมีความเท่าเทียมกันทั้งนั้น กลุ่มชินนิคส์มีความเชื่อว่า ความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ
(Simplicity) เท่านั้นที่เป็นกุญแจทองที่แท้จริงสามารถนำคนไปสู่ชีวิตที่ดี

3.3 คนเราทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ที่สำคัญประการหนึ่งนั่นคือมีโอกาสเท่ากันที่จะ
แสวงชีวิตที่ดี อย่างไรก็ตามคนทุกคนไม่อาจบรรลุถึงชีวิตที่ดีได้นอกจากคนฉลาดเท่านั้น คนฉลาด
ตามทรรศนะของพวกชินนิคส์คือ คนที่มีคุณสมบัติสมบูรณ์ในตัวเอง หมายถึงว่ามีพลกำลัง,
ปัญญา และอื่น ๆ ที่จำเป็นในการที่จะบรรลุถึงชีวิตที่ดี “คนฉลาดมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน
ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งใด เขาไม่ต้องการสถาบันใด ๆ ไม่ว่าจะเป็บ้านเรือน, รัฐ หรือกฎหมาย
เพราะว่าคุณธรรมของเขาเป็นเสมือนกฎหมายของเขาอยู่แล้ว”⁹ คุณธรรมเท่านั้นที่เป็นความดี
อันจริงสถานะของคนอันแท้เกิดจากความสัมพันธ์กับสถาบันสังคมต่าง ๆ ควรที่จะถูกกำจัดออกเสีย
ลัทธิชินนิคส์อ้างว่ารัฐที่แท้จริงมีอยู่รัฐเดียวคือรัฐแห่งพิภพ “คนฉลาดทุกคนจากทุกแห่งก่อตั้ง
ประชาคมหนึ่งขึ้นมาคือ นครแห่งพิภพ (City of the world) และคนฉลาดแต่ละคนคือพลเมืองหนึ่ง
ของโลกนั่นเอง”¹⁰

⁷ Sabine, *A History of Political Theory*, 134.

⁸ Harmon, *Political Thought*, 77.

⁹ Sabine, *A History of Political Theory*, 137.

¹⁰ *Ibid.*, 137.

3.4 แนวความคิดของพวกชินนิคส์มีลักษณะเพื่อผันทั้งแอนทิสธิเนส และไดโอจีนีส มีแนวโน้มที่จะสร้างอาณาจักรที่ครอบคลุมทั่วโลกเป็นนครเดียว คล้าย ๆ กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ในสมัยหลังหรือถ้าพิจารณาอีกแง่หนึ่ง กลุ่มชินนิคส์ต้องการให้คนกลับไปสู่ยุคดึกดำบรรพ์ สมัยที่สถาบันทางสังคมยังไม่เกิดขึ้น กลุ่มชินนิคส์โจมตีว่า “ชีวิตแห่งอารยชนและนักการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรมชาติ เพราะเป็นชีวิตที่ละทิ้งความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แห่งสมัยดึกดำบรรพ์”¹¹ จากแนวความคิดเช่นนี้จึงทำให้กล่าวได้ว่า กลุ่มชินนิคส์เป็นพวกนิยมอนาธิปไตย (Anarchy) คือ ประสงค์จะไม่ให้มีรัฐบาลหรือสถาบันการเมืองใด ๆ ให้คนอยู่กันเองตามสภาพที่ธรรมชาติให้มา

3.5 ความสำคัญของลัทธิชินนิคส์ต่อการเมืองและอารยธรรมอยู่ที่การเป็นสำนักแรก ที่ก่อรูปความคิดแห่งการเชื่อถือในความบริบูรณ์ในตนเองแต่ละบุคคลด้วย การเผยแพร่พรรณนาว่า ธรรมชาตินั้นหมายถึงสภาพต่าง ๆ ในยุคดึกดำบรรพ์ นอกจากนี้ “สิ่งหนึ่งที่สำนักนี้พยากรณ์ไว้ล่วงหน้าในศตวรรษที่ 4 ตอนเริ่มต้นก็คือ การปกครองแบบนครรัฐจะหมดความนิยมไป ในปลายศตวรรษที่ 4 ซึ่งนักปราชญ์ส่วนมากในตอนนั้นเพิ่งจะเริ่มศึกษาถึงการหมดความนิยมของ นครรัฐเท่านั้น”¹²

4. กฎหมายโรมัน (Roman Laws)

4.1 สิ่งที่ยิ่งใหญ่และเลอเลิศที่สุดที่อาณาจักรโรมันเสริมสร้างให้กับอารยธรรมตะวันตก ได้แก่การพัฒนาการทางด้านกฎหมาย กฎหมายโรมันในระยะแรกวางรากฐานบนจารีตประเพณี ซีซีโรและโพสิเบียสสองเมธีการเมืองโรมันเคยอ้างว่า กฎหมายสิบสองโต๊ะ (Law of the Twelve Tables) ในระยะ 451 - 50 ก่อนคริสตกาลเป็นการเริ่มต้นของการลิขิตเขียนกฎหมายโรมันไว้เป็นลายลักษณ์อักษร¹³

4.2 ในระยะต่อมาบทบัญญัติต่าง ๆ ของกฎหมายโรมันเป็นฝีมือของบรรดาผู้พิพากษา ซึ่งเรียกกันว่า เพรเตอร์ (Praetors) ในระหว่างปี ค.ศ. 483 - 565 จักรพรรดิจัสติเนียน (Justinian) ได้ทรงสร้างคัมภีร์กฎหมายขึ้นเรียกว่า “กฎหมายจัสติเนียน” (Code of Justinian) ซึ่งใช้บังคับ ต่อมาอีกกว่าพันปี¹⁴ โดยหลักทั่วไปแล้วกฎหมายโรมันอาจแบ่งแยกออกได้เป็น 3 ชนิดด้วยกันคือ

4.2.1 กฎหมายภายใน (Jus civile) เป็นกฎหมายที่มีผลบังคับและคุ้มครองชาวโรมัน เท่านั้น ชนชาติอื่น ๆ แม้จะอยู่ภายในความพิทักษ์ของอาณาจักรโรมันก็ไม่อาจที่จะแสวงหาความคุ้มครองจากกฎหมายนี้ได้ ยึดถือกันว่าเป็นกฎหมาย

¹¹ Sibley, *Political Ideas and Ideologies*, 112.

¹² เศษชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, *ทฤษฎีการเมืองและสังคม*, 72.

¹³ Macdonald, *Western Political Theory*, 97.

¹⁴ *Ibid.*, 99

ศักดิ์สิทธิ์ได้มาจากพระเจ้า และไม่มีการเปลี่ยนแปลง¹⁵ กฎหมายภายในสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นมาก เพราะอาณาจักรโรมันรวบรวมคนต่างชาติไว้เป็นจำนวนมาก และเมื่อเกิดข้อพิพาทกับพลเมืองโรมัน บรรดาชนต่างชาติไม่ได้รับความยุติธรรมจากกฎหมายที่เทียบเท่ากับชาวโรมัน

4.2.2 กฎหมายทั่วไป (Jus gentium) บัญญัติขึ้นด้วยการดัดแปลงจากกฎหมายภายในดั้งเดิมผสมกับหลักกฎหมายของบาบิโลเนีย, ฟินีเซียน และกรีก กฎหมายนี้มีผลบังคับต่อชาวต่างชาติทุกคนซึ่งอาศัยอยู่ภายใต้ร่มบุญของอาณาจักรโรมันเป็นกฎหมายที่มีความยุติธรรมเป็นจุดประสงค์ ในบางกรณีชาวโรมันเองอาจเสียประโยชน์เมื่อเป็นคู่กรณีกับคนต่างด้าว และตนเองถูกตัดสินคดีตามกฎหมายภายใน ในขณะที่คนต่างด้าวใช้กฎหมายทั่วไปในปี ค.ศ. 212 ความแตกต่างระหว่างกฎหมายภายในกับทั่วไปก็หมดไปเมื่อจักรพรรดิโรมันออกประกาศ Edict of Caracalla มีผลให้คนทุกคนที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมันเป็นพลเมืองโรมันเหมือนกันหมดใช้กฎหมายภายในฉบับเดียวกัน¹⁶

4.2.3 กฎหมายธรรมชาติ (Jus natural) เป็นหลักกฎหมายซึ่งถือกันว่าเป็นสากลและเป็นรากฐานของกฎหมายอื่น ๆ ของอาณาจักรโรมัน อย่างไรก็ตามในบางเรื่องกฎหมายภายในหรือทั่วไปอาจขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติบ้าง เช่นกฎหมายธรรมชาติถือว่า มนุษย์เกิดมามีความเป็นอิสระเสรีและมีความเสมอภาคกัน แต่กฎหมายทั่วไปยอมรับการมีทาส¹⁷ กรณีอื่น ๆ นอกเหนือไปจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายภายในและทั่วไปจะใช้หลักกฎหมายธรรมชาติพิจารณาตัดสินความ

4.3 กฎหมายโรมันเป็นกฎหมายที่สลับซับซ้อนและยุ่งเหยิงมาก หลักการสำคัญของกฎหมายโรมันมีผลกระทบและอิทธิพลต่อปรัชญาในยุคกลางและการพัฒนากฎหมายในประเทศตะวันตกอยู่มาก หลักการสำคัญดังกล่าวอาจสรุปได้ดังนี้

4.3.1 กฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ว่าจะบัญญัติโดยสถาบันหรือบุคคลใดจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับปทัศฐาน (Norms) ซึ่งกำหนดไว้โดยธรรมชาติ เพราะกฎหมายที่อยู่เหนือกฎหมายใดคือกฎหมายธรรมชาติที่เชื่อกันว่ามีเหตุผล, เป็นสากล ไม่เปลี่ยนแปลง และมีความศักดิ์สิทธิ์

---

¹⁵ Harmon, *Political Thought*, 82.

¹⁶ Macdonald, *Western Political Theory*, 97 . 8.

¹⁷ Sabine, *A History of Political Theory*, 169.

- 4.3.2 กฎหมายจะต้องมีจุดมุ่งเน้นการรักษาความยุติธรรมและสิทธิของมนุษย์ ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและความยุติธรรม เอลล์เฟียน (Ulpian) นักกฎหมายชาวโรมันกล่าวไว้ในหนังสือ *ars boni et aequi* ความว่า “ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่แน่นอนและผันแปรกรณีที่จะให้คนทุกคนในสิทธิของเขา แนวทรรคนะของกฎหมายมีดังนี้ จึงมีชีวิตอยู่อย่างมีเกียรติ, อย่าทำร้ายใคร, ให้ทุกคนได้รับในสิ่งที่เขาคควรจะได้รับ”¹⁸
- 4.3.3 อำนาจของผู้ปกครองมาจากประชาชน เหตุที่เจตนารมณ์ของจักรพรรดิมีอำนาจบังคับของกฎหมาย เป็นเพราะประชาชนได้ยินยอมมอบอำนาจทั้งหมดให้แก่จักรพรรดิ¹⁹ แสดงให้เห็นว่าอำนาจต้องมาจากประชาชน
- 4.3.4 รัฐบาลที่เคารพกฎหมายจัดได้ว่าเป็นรัฐบาลที่เคารพเสรีภาพและเกียรติภูมิของมนุษย์ เพราะการที่ประชาชนยอมถูกปกครองด้วยกฎหมายก็เพราะหวังที่จะเป็นเสรีชน เพราะฉะนั้นรัฐบาลที่ไม่ใช้กฎหมายเป็นหลัก แม้จะปกครองอย่างมีประสิทธิภาพเพียงไรก็ถือว่าได้ทำลายศักดิ์ศรีความเป็นเสรีชนของมนุษย์

5. โพลีเบียส (Polibius)

5.1 โพลีเบียส (204 - 111 ก่อนคริสตกาล) เป็นบุตรของรัฐบุรุษคนสำคัญแห่งเมืองอาร์คาเดีย (Arcadia) โพลีเบียสใช้ชีวิตทางการเมืองเช่นเดียวกับบิดา ตัวเขาได้เป็นสมาชิกคนสำคัญของสันนิบาตเอเชียน (Achaean League) โพลีเบียสถูกจับกุมเป็นเชลยจากกรีกมาไว้ที่โรม เขาโชคดีได้เป็นเพื่อนสนิทของสคิปิโอ (Scipio) ผู้มีอิทธิพลในโรมขณะนั้น จึงมีโอกาสเข้าสู่สังคมของนักการเมืองชั้นสูงของโรม ผลงานชิ้นสำคัญของเขาคือ *Universal History*

5.2 โพลีเบียสได้พยายามค้นหาสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้โรมรุ่งเรืองเป็นมหาอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ ในที่สุดเขาก็ได้คำตอบว่า เหตุที่โรมเรืองอำนาจเป็นเพราะความมีรัฐธรรมนูญเป็นเลิศสามารถจัดปัญหาต่าง ๆ และสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่เกิดจากรูปการปกครองแบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะได้²⁰

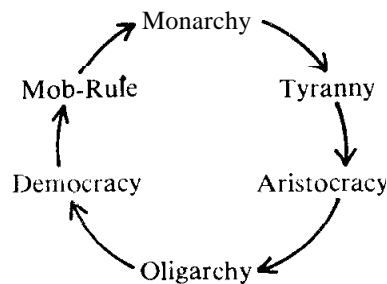
5.3 รูปการปกครองแต่ละแบบตามทรรศนะของโพลีเบียสได้สร้างสิ่งชั่วร้ายขึ้นมาทำลายตัวของมันเองโดยธรรมชาติ จากการศึกษาประวัติศาสตร์การปกครองของกรีก โพลีเบียสสรุปว่า รูปการปกครองมีการหมุนเวียนเป็นวัฏจักร แรกเริ่มเดิมทีการปกครองเป็นรูปราชาธิปไตย มีกำลังเป็นเครื่องสนับสนุน ในขณะที่กษัตริย์ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ประชาชนก็ให้ความเคารพและความซื่อสัตย์ศรัทธา ต่อมากษัตริย์มักหลงอำนาจและปกครองตามอำเภอใจ กดขี่ราษฎร

¹⁸ *Ibid.*, 170.

¹⁹ *Ibid.*, 171.

²⁰ Harmon, *Political Thought*, 81.

รูปการปกครองจึงเปลี่ยนเป็นทฤษฎีปไตโดยหรือทรราชเป็นเหตุให้มีคณะบุคคลซึ่งมีความเฉลียวฉลาดหรืออำนาจราชศักดิ์โค่นล้มทรราช เปลี่ยนรูปการปกครองไปสู่อภิชนาธิปไตย นานไปเข้าอภิชนาธิปไตยก็กลับกลายเป็นคณาธิปไตย เมื่อคณะผู้ปกครองหันไปแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเหตุการณ์ดังนี้จะทำให้ประชาชนรวมพลังกันปฏิวัติ การปกครองจะกลายเป็นประชาธิปไตย จากประชาธิปไตย การปกครองจะเปลี่ยนไปสู่การปกครองโดยฝูงชนที่บ้าคลั่ง (Mob Rule) เพราะประชาชนจะถูกชักจูงโดยนักฉวยโอกาสทางการเมืองใช้โวหารปลุกระดมให้ใช้พลังเพื่อประโยชน์ของเขาแล้วสุดท้ายก็จะกลับสู่ระบบราชาธิปไตยอีก เมื่อมีผู้ที่มีความสามารถใช้จิตวิทยาครองใจประชาชนได้ รูปการปกครองจะแปรเปลี่ยนหมุนเวียนเป็นวัฏจักรไม่มีที่สิ้นสุด²¹ เพราะรูปการปกครองเฉพาะแบบไม่สามารถที่จะคงความเป็นรูปของมันอยู่ได้ตลอดด้วยเหตุผลดังกล่าว

5.4 โพลีเบียสเชื่อมั่นว่าในการที่จะประกันเสถียรภาพและป้องกันไม่ให้เกิดวัฏจักรในรูปแบบการปกครองดังที่ว่านี้ สิ่งสำคัญที่สุดคือการรวมเอาองค์ประกอบที่ดีของการปกครองแต่ละส่วนเข้ามาเป็นรูปการปกครองอีกระบบหนึ่งซึ่งเขาเห็นว่า อาณาจักรโรมันได้กระทำสำเร็จแล้ว ในรัฐธรรมนูญของโรมัน คอนซูลเป็นลักษณะราชาธิปไตย สมาชิกเนตเป็นลักษณะสำคัญของอภิชนาธิปไตย และสภาประชาชนเป็นลักษณะของประชาธิปไตย สถาบันทั้งสามนี้ได้กระทำการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจซึ่งกันและกัน ไม่มีสถาบันใดที่สามารถปฏิบัติการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปราศจากการยินยอมของสถาบันอีกสองสถาบัน ดังนั้น ระบบการปกครองแบบตรวจสอบและถ่วงดุลย์แห่งอำนาจที่อาณาจักรโรมันใช้อยู่ จึงเป็นรูปการปกครองที่ดีที่สุดที่สร้างโรมันให้ยิ่งใหญ่ขึ้นมา²²

5.5 โพลีเบียสได้ชื่อว่าเป็นเมธีการเมืองคนแรกที่วางแนวเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแบบผสมไว้อย่างชัดเจน และวิธีการใช้ระบบตรวจสอบและถ่วงดุลย์แห่งอำนาจ (Checks and Balance) ในการปกครองของเขามีอิทธิพลต่อแนวความคิดของนักทฤษฎีการเมืองสมัยหลังมาก

²¹ Wanlass, *Gettell's History of Political Thought*, 84.

²² *Ibid.*, 84.

6. สรุป

ลักษณะของปรัชญาการเมืองแบบกรีกเสื่อมคลายลงในศตวรรษที่ 3 และที่ 2 ก่อนคริสตกาล พร้อม ๆ กับการดับสิ้นยุคทองของกรีก ชีวิตภายในนครรัฐไม่เป็นที่เชื่อถือเป็นชีวิตที่น่ารื่นรมย์และอาจค้นพบจุดหมายปลายทางของชีวิตอีกต่อไป คนกับรัฐไม่ใช่สิ่งที่แยกกันไม่ออก และรัฐมิใช่สถาบันที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับชีวิตที่ดี เพราะมนุษย์สามารถแสวงหาความสุขได้แม้ใช้ชีวิตภายนอกรัฐ ปรัชญาในสมัยนี้มีแนวโน้มที่จะเชื่อถือในแห่งอาณาจักรพิภพ ถือว่าโลกนี้มีอาณาจักรเดียว คนทุกคนเป็นพลเมืองของโลกเหมือนกันหมด สำนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้คือสำนักอีพิคิวเรียน และชินนิคส์ พวกเขาเหล่านี้เชื่อกันว่า จุดหมายปลายทางที่ดีเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ในขณะที่กลุ่มอีพิคิวเรียนแม้จะเชื่อถือในลัทธิปัจเจกชนนิยมยังยอมรับความจำเป็นของสถาบันกฎหมายและรัฐอยู่บ้างว่า เป็นสิ่งที่ช่วยขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาความสุขสำราญอันเป็นจุดหมายปลายทางแห่งชีวิตคน สำนักชินนิคส์มีความศรัทธาในลัทธิปัจเจกชนนิยมเป็นอย่างมาก มีหลักการความคิดต่อต้านสถาบันทางสังคมต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด